

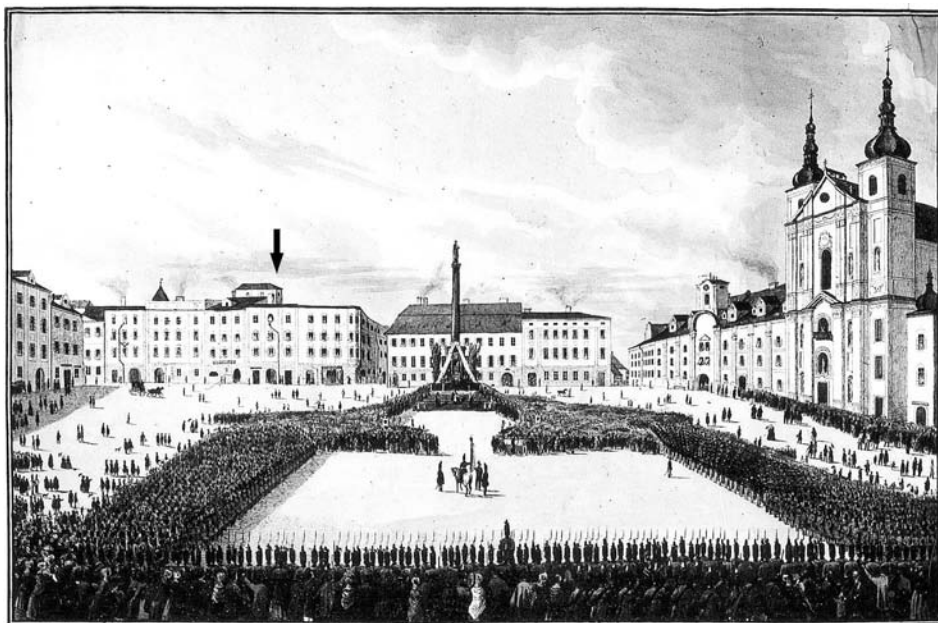
Triergasse.

Südliche Quergasse.

Bräuhaus
Wasserleitung
ca. 600.

506, 505, 504, 503, 502, 501, 500, 499, 498, 497, 496, 495, 494, 493, 492, 491, 490, 489, 488, 487, 486, 485, 484, 483, 482, 481, 480, 479, 478, 477, 476, 475, 474, 473, 472, 471, 470, 469, 468, 467, 466, 465, 464, 463, 462, 461, 460, 459, 458, 457, 456, 455, 454, 453, 452, 451, 450, 449, 448, 447, 446, 445, 444, 443, 442, 441, 440, 439, 438, 437, 436, 435, 434, 433, 432, 431, 430, 429, 428, 427, 426, 425, 424, 423, 422, 421, 420, 419, 418, 417, 416, 415, 414, 413, 412, 411, 410, 409, 408, 407, 406, 405, 404, 403, 402, 401, 400.

139

Obr. 3: Jihlava, dům čp. 1320. Vyobrazení předání praporu Národní gardy 8. září 1848. Vzadu severní strana Masarykova nám. s domem čp. 1320, který je znázorněn s atikou kryjící střechu se středním úžlabím. Barokní fasádu s bosovaným parterem člení lizény a nadokenní frontony (Muzeum Vysočiny Jihlava, sbírka grafiky, inv. č. 15 137).

Obr. 4: Jihlava, dům čp. 1320. Severní strana Masarykova nám. na nedatované pohlednici z 19. století s domem čp. 1320 s atikou a barokní fasádou (Muzeum Vysočiny Jihlava, fototéka, inv. č. 32 579).

polích křížovými klenbami se zvýrazněnými hranami. Prostoru rozděluje příčka, vydávající chodbu vedoucí ke schodišti do horních podlaží. Do zadního dílu domu se prochází po východním boku schodiště širokou, valeně zaklenutou chodbou, z níž je rovněž přístupná podesta v suterénu. Valenou klenbou je zaklenutý také zadní domovní díl, který na čelních stranách vymezují hrotité kamenné pasy. Prostřední chodba i zadní díl domu jsou dále podélně rozděleny vloženými příčkami. Prostory v prvním a ve druhém patře sloužily k bydlení a byly vytápěné. V prvním patře se na straně ulice nachází příčkou předělená plochostropá světnice. V zadním dílu je klenutá, příčkou rovněž rozdělená místnost. Druhé patro se dvěma světnicemi je plochostropé s výjimkou křížové klenbičky výstupní podesty schodiště

tě z prvního patra. Z přední světnice byla na straně bývalé černé kuchyně vyčleněna úzká chodbovitá prostora. V zadní místnosti vznikla dodatečně chodba vedoucí na pavlač u záchodového rizalitu ve dvoře.

Uprostřed dispozice je v přízemí umístěno pravouhle založené klenuté schodiště, které ústí do původní vysoké síně založené v úrovni prvního patra. Dvorana zabírala celý střední domovní díl a prostupovala domem od úrovně podlahy prvního patra původně nepochybně až nad střechu. Na západní straně dvorany nad ústím schodiště z přízemí byly umístěny dvě černé kuchyně, z nichž se vytápěly krajní obytné díly. Do druhého patra pokračuje zděné klenuté schodiště již jako přímé při zadní stěně dvorany. V úrovni druhého patra probíhala po třech stranách dvorany na pasech vynešená pavlač. V koutě u přední světnice je z pavlače příčkami vydělená další černá kuchyně. Z protilehlého kouta pavlače stoupá obedněné rameno přímého schodiště do podkrovní.

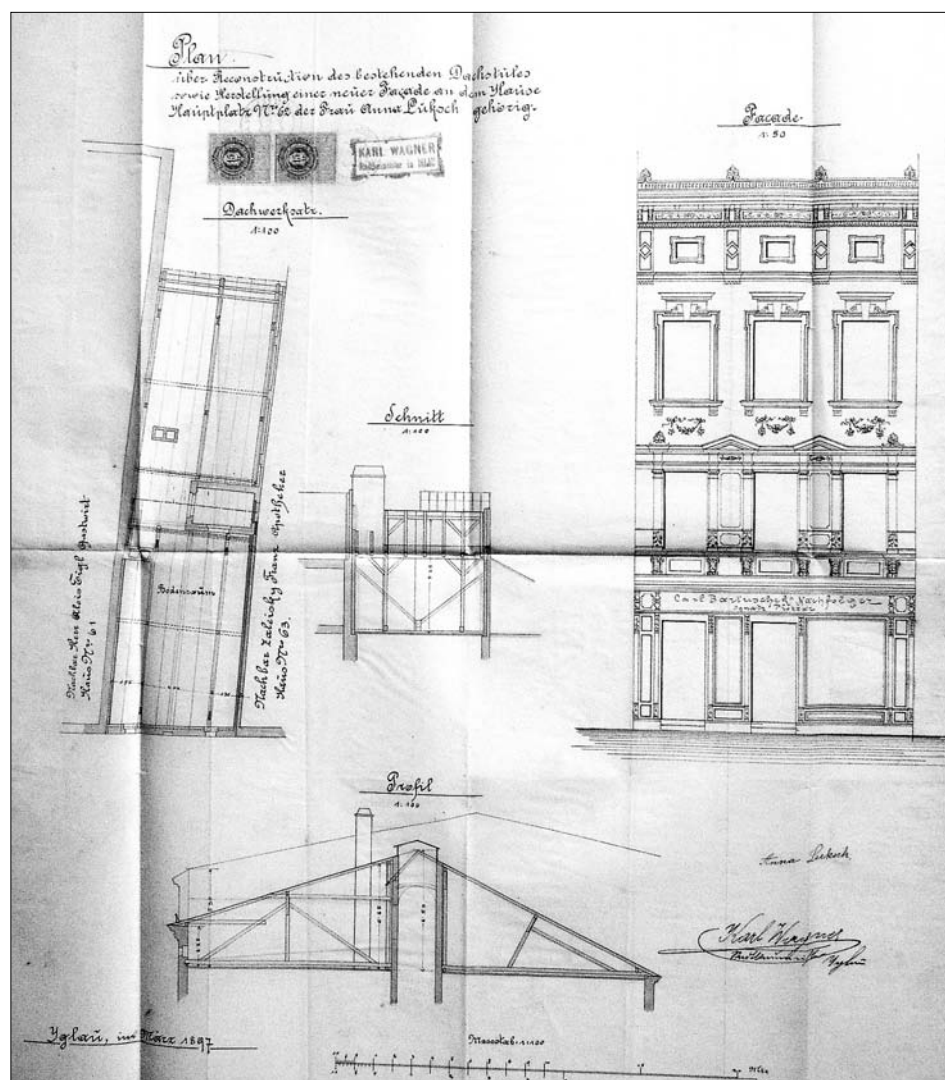
Otevřená dvorana byla dodatečně redukována na obezděný světlík čtvercového půdorysu, který při východní obvodové zdi domu vystupuje až do hřebene stávající střechy. Dům je zastřešen nízkou, okapově orientovanou sedlovou střechou pokrytou plechem. V rozsahu světlíku je hřeben střechy prosklený. Na straně uličního průčelí střechu vynáší vaznicový krov, který je opřený o nízkou atiku vytvářející půdní polopatro. Konstrukce sestává ze stojatých stolic se

vzpěrami ve dvou plných vazbách Nad dvorní polovinou domu je vaznicový krov o třech plných vazbách se šikmými stolicemi.

HISTORICKÝ PŘEHLED

Podle rekonstrukce zástavby města v hradbách v první polovině 15. století, kterou sestavil F. Hoffmann na základě dochovaných rejstříků výběru lozuňky, stojí dům čp. 1320 snad na městišti č. 94, které patřilo do čtvrté městské čtvrti. V letech 1425–1431 z domu platili Nicolaus Prizniker a Ambrosius Prizniker. Od roku 1438 do roku 1442 se jako poplatník uvádí Procopius Herl a k roku 1483 se jmenuje Proksch Hierl.⁷⁾ Při sestavování přehledu

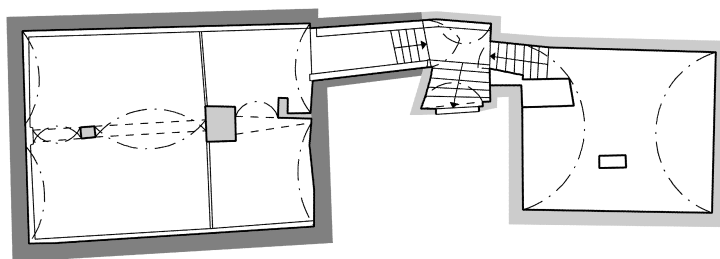
majitelů se v pramenech nepodařilo překonat období třicetileté války. Prinejmenším od druhé poloviny 17. století dům patřil rodu nobilitovaných jihlavských měšťanů Weckerů z Rosenecku (psáno též Weker, Wecker von Roseneckh), doložených v Jihlavě od roku 1538.⁸⁾ Prvním spolehlivě určeným majitelem domu je k roku 1669 v rektifikačních aktech uvedený Hanns Wecker, zapsaným povoláním sladovník.⁹⁾ Je snad totožný s Johannem Carlem Weckerem zmíněným k roku 1648. Po Hannsi (Johannu Carlovi ?) Weckerovi dům vlastnil v roce 1689 městský chirurg, radní a mluvčí městské rady Johann Ludwig Wecker, který zemřel 30. října 1702 v jednašedesáti letech.¹⁰⁾ Dne 10. června 1704 bylo zapsáno vyrovnání jeho dědiců. Podle smlouvy měl dcery Helenu (provdanou Nickselovou), Johannu (provdanou Spinckovou), Rosálii a syny Jindřicha Karla a Martina. Martin Wecker (* 1665 Jihlava, † 24. 10. 1706 Mühlhausen) vstoupil do premonstrátského řádu.¹¹⁾ Sladovnický dům (*Melzer Haus*) oceněný na 2 500 zl. připadl Jindřichu Karlu Weckerovi včetně podílu na sladovně.¹²⁾ V témže roce je dům zapsán v rejstříku daně z komínů v 15. houfu pod označením *Weckerisches Haus* a platil ze dvou komínů.¹³⁾ Rodina nepochybně patřila k intelektuální elitě Jihlavy, neboť doktor filozofie a medicíny Jindřich Karel (v roce 1688 doložen jako student v Bologni) byl v letech 1700 až 1701 jihlavským krajským fyzikem a tuto funkci zastával i syn Antonín Ignác Wecker v roce 1737. Druhý syn Franz Josef Wecker byl písařem Starého Města Pražského.¹⁴⁾ Doktor filozofie a chirurg Antonín Ignác Wecker dům se sladovnou v ceně 3 970 zl. 19 krejcarů a 3 denáry (*Bierverläger Haus vulgo Melzer Haus, dann Maltz Haus auf Sporergergassl*) získal od dědiců a poručníků po svém otci dne 1. července 1744.¹⁵⁾ V té době byl již sedm let ženat s Annou Terezií Seidlovou (Annou

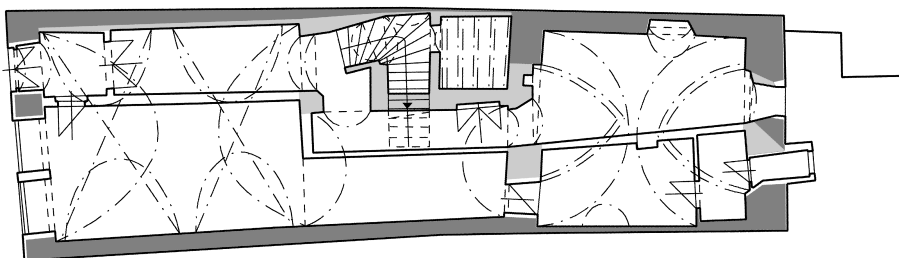
Obr. 5: Jihlava, dům čp. 1320. Realizovaný projekt nové hlavní fasády a krovu nad přední částí domu od městského stavitele Karla Wagnera z března 1897 (SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa od roku 1849, Archiv Stavebního úřadu, čp. 1320).

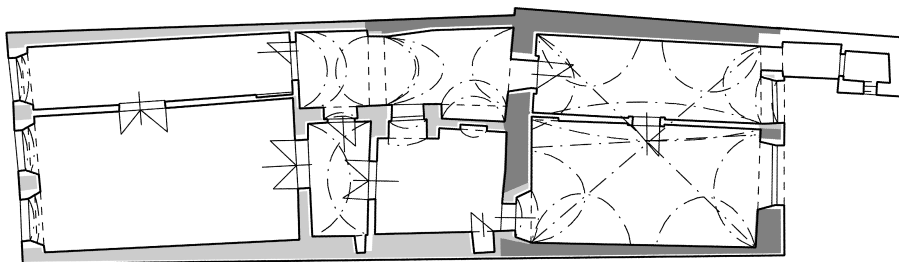
Obr. 6: Jihlava, dům čp. 1320. Severní strana Masarykova nám. na nedatované fotografii z počátku 20. století s domem čp. 1320 po úpravě průčelí (Muzeum Vysočiny Jihlava, fototéka, bez inv. č. – výřez).

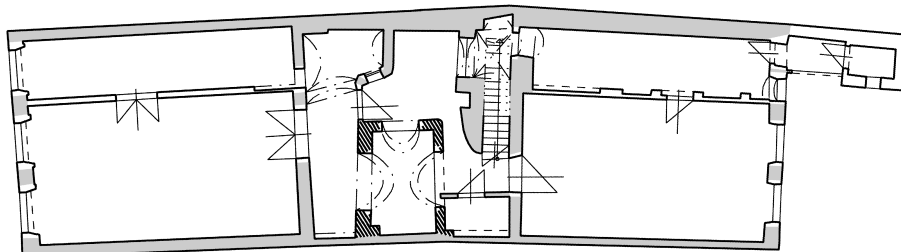
Obr. 7: Jihlava, dům čp. 1320. Půdorys sklepů s vyznačením stavebních fází. Tmavě šedě vyznačeno zdivo hypoteticky středověké, světle šedě zdivo renesanční (pravděpodobně kolem 1576), šrafované konstrukce barokní (snad konec 17. století). Stav před novodobou rekonstrukcí podle zaměření Stavo-projektu Jihlava z roku 1987 (úprava a digitalizace L. Sedláčková, 2010).

Obr. 8: Jihlava, dům čp. 1320. Půdorys přízemí s vyznačením stavebních fází. Tmavě šedě vyznačeno zdivo hypoteticky středověké, světle šedě zdivo renesanční (pravděpodobně kolem 1576), šrafované konstrukce barokní (snad konec 17. století).

Obr. 9: Jihlava, dům čp. 1320. Půdorys 1. patra s vyznačením stavebních fází. Tmavě šedě vyznačeno zdivo hypoteticky středověké, světle šedě zdivo renesanční (pravděpodobně kolem 1576), šrafované konstrukce barokní (snad konec 17. století).

Obr. 10: Jihlava, dům čp. 1320. Půdorys 2. patra s vyznačením stavebních fází. Tmavě šedě vyznačeno zdivo hypoteticky středověké, světle šedě zdivo renesanční (pravděpodobně kolem 1576), šrafované konstrukce barokní (snad konec 17. století).

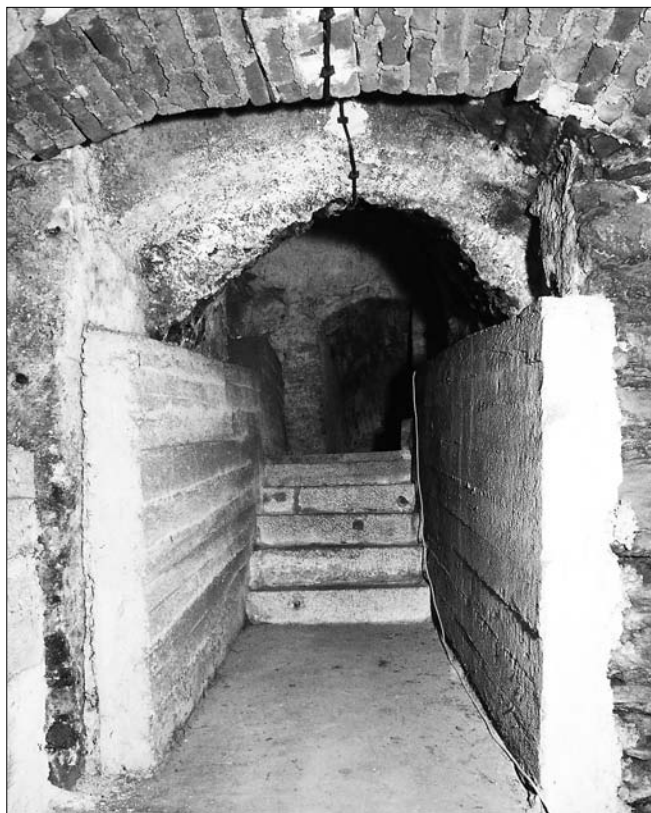
Rosinou Seydelovou).¹⁶⁾ Byl majitelem domu i podle rektifikace z října 1748.¹⁷⁾ V roce 1750 byl dům pro účely požárního pojištění oceněn na 1 000 zl. Jednalo se sice o hodnotu relativní, nicméně podle výše ocenění patřil dům mezi dvacet nejhodnotnějších v hradbách.¹⁸⁾

Antonín Ignác Wecker zemřel 20. května 1763 a 19. července byla sepsána pozůstalost. Nemovitý majetek, dům se sladovnou a zahrada na předměstí, i movité statky včetně obrazů v hodnotě 14 zl. 15 kr., zbraní a mobiliáře byly oceněny na celkových 4 016 zl. 27 kr.¹⁹⁾ Samotný dům byl oceněn na 2 500 zl., ale jeho hodnota byla účetně zvýšena na 3 000 zl. kvůli vyrovnání dědiců. Vedle vdovy Anny zanechal Antonín Ignác šest dětí, dcery Barboru (provdanou Mayerovou), Karolínu (provdanou Rotterovou), Jenověfu (zemřela před vypořádáním dědictví) a syny Antonína, Josefa a Karla. Poručníky byli ustanoveni Jan Richlý a Karel Pieh.²⁰⁾ Poté, co vdova Anna zemřela bez závěti, nechaly se děti zapsat jako dědicové do gruntovnice.²¹⁾ Dne 23. srpna 1794 dům prodaly telečskému měšťanovi a tamnímu radnímu Jindřichu Burghartovi za 7 250 zl.²²⁾ Z Ignácových synů žili v Jihlavě nadále Antonín, jihlavský radní a magistrátní rada, a Karel, apelační rada, který získal od císaře Františka I. nový znak. V prvním a čtvrtém poli čtvrceného štítu stojí na zeleném trojvrší zelený korunovaný papoušek do středu se zlatým prstenem v zobáku. Ve druhém a třetím červeném poli jsou dvě zkrížené vavřínové snítky. Na štítu je korunovaná otevřená přilba v klenotu s vyrůstajícím obrněncem, který v pravé ruce drží stříbrný meč hrotem vzhůru a v levé tři červené heraldické růže. Tento znak je jediným heraldickým dokladem erbu rodu, neboť znaky nejstarších Weckerovců nejsou známe.

Po smrti Burgharta dům podle zápisu ze 13. prosince 1802 vydražili za 8 175 zl. manželé Matěj a Theresie Hofbauerovi, měšťané a soukeníci jihlavští.²³⁾ Theresie Hofbauerová zemřela 6. září 1845. Předávací listinou ze 30. pro-

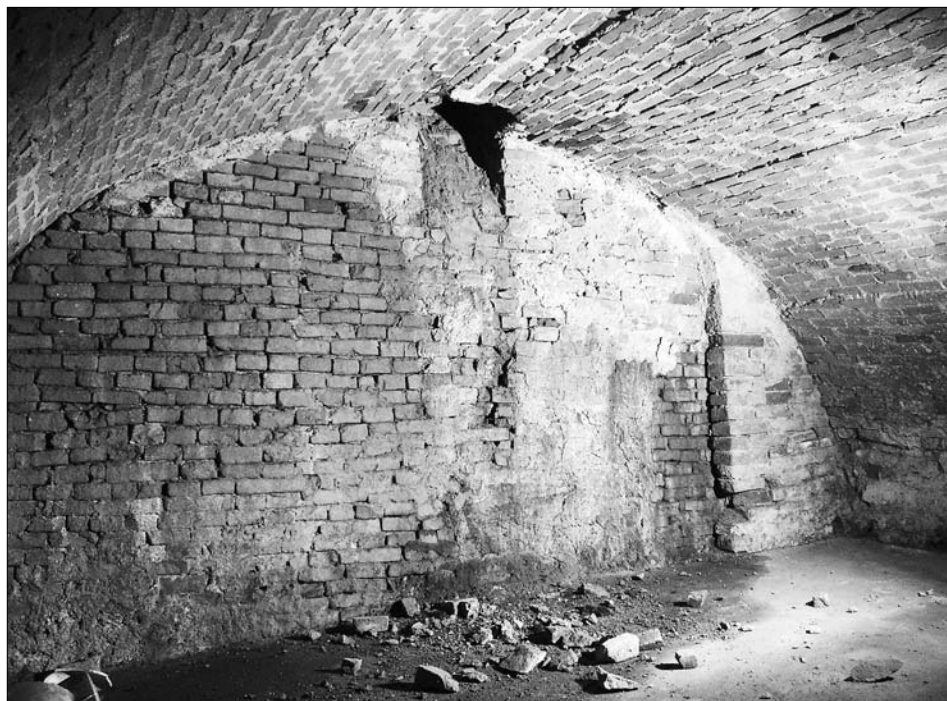

Obr. 12: Jihlava, dům čp. 1320. Přední sklep. Čelo předního sklepa na straně náměstí a přední část vestavěné arkády. Světlost arkády snad odpovídá předpokládané hloubce zrušeného loubí. Zdivo průčelí s výrazným podílem cihel se liší od viditelných částí kamenných podélných stěn a není ožehnuto ohněm.

Obr. 11: Jihlava, dům čp. 1320. Přední sklep. Vstupní šje s blokem staršího ostění na západní (levé) straně v ústí šje do sklepa (všechny snímky P. Borský, 2005).

since 1845 byl dům následně převeden na Theresii Krebsovou, pravděpodobně provdanou dceru manželů Hofbauerových. Nemovitost byla oceněna na 8 500 zl. konvenční měny s břemenem 3 000 zl. Smlouvou ze 13. června 1856 přešel dům do majetku Kateřiny Křížové. Právovárečné právo bylo vykoupeno částkou 4 429 zl. 60 kr. vídeňské měny.²⁴⁾ K 26. březnu 1888 jsou jako spolujatelé domu uváděni manželé Franz a Anna Lukschovi. Manželova polovina domu připadla pak vdově Anně a k 17. červenci 1911 byl dům po polovině zapsán dětem Franzovi a Marii. Část domu Franze Luksche ml. byla 17. listopadu 1915 připsána (manželce?) Bertě Lukschové. Část v majetku Marie Lukschové připadla 10. července 1934 soudnímu radovi Pavlu Bäuerlemu. Na polovinu domu Berty Lukschové byla zapsána 26. října 1943 dcera Berta Lukschová ml. K 8. březnu 1952 byl tento díl domu vložen do pozemkové knihy jako majetek státu ve správě Jednotného národního výboru v Jihlavě. Polovina Pavla Bäuerleho připadla státu 29. listopadu 1959.²⁵⁾

Obr. 13: Jihlava, dům čp. 1320. Zadní sklep. Čelo zadního sklepa na straně dvora.

STAVEBNÍ VÝVOJ

V roce 1950 je dům uváděn v oficiálním seznamu památek Jihlavy pouze se stručnou charakteristikou dispozice, v níž je zmíněn světlík uprostřed parcely.²⁶⁾ V literatuře nebyla domu rovněž dosud věnována žádná zvláštní pozornost.²⁷⁾

Nejstarší zástavba parcely a středověký dům

Podle výsledků současných archeologických průzkumů historické zástavby v Jihlavě lze spekulovat o tom, že zděnému domu mohla na parcele předcházet dřevohliněná stavba, po níž však nezůstaly žádné stopy.²⁸⁾ Nejstarší částí zděného domu se jeví přední sklep přístupný z hloubky parcely klenutou šíjí při západní hraniční zdi. Sklep byl původně nepochybně plochostropý. Viditelné části kamenných stěn sklepa nad sanovanými betonovými úseky jsou ožehnuty ohněm. Propálen je rovněž líc kamenné klenby stoupající sklepní šíje, kde žár mohl násobit komínový efekt. Přední čelo sklepa naproti tomu ohněm dotčeno není a liší se i strukturou zdiva s větším podílem cihel. Nabízí se hypotéza, že sklep byl dodatečně rozšířen směrem do náměstí, a to o hloubku zaniklého loubí. Hloubku loubí může zachovávat rytmus vložené asymetrické dvouosé podélné arkády vynášející dochované cihlové klenby sklepa segmentového

profilu. Arkáda na straně náměstí o světlosti 1,56 m je z neznámých důvodů užší. Je sklenutá na pilíř postavený ve vzdálenosti přibližně 3 m od současného domovního průčelí. Pozice pilíře nesouvisí s žádnou dochovanou nosnou konstrukcí v přízemí. Je proto možné, že pilíř byl vyzděný v linii původního uličního průčelí domu. V souvislosti s touto úvahou stojí za připomínku, že dosud dokumentovaná loubí v domech na náměstí dosahovala světlé šířky od 2,4 m do 5 m a byl vysloven předpoklad, že byla postupně rušena a zazdívána na počátku 15. století.²⁹⁾ Středověkého původu je dále obvodové zdivo přízemí s výjimkou průčelí a dva hrotité pasy vyskládané z neopracovaných kamenů, které v podobě slepých arkád vymezují zadní díl domu. Přední z těchto pasů je zazděný

cihlami, v zazdívce zadního pasu ve dvorním průčelí je smíšené, v dolní třetině lomové zdivo.³⁰⁾ V patře zůstalo ze středověkého domu zachováno obvodové kamenné zdivo zadní horní místnosti včetně primární tenké vrstvy středověké hrubé omítky nebo spíše roztírané malty na stěnách. Na západní straně u parcely domu č. 59 kamenné zdivo pokračuje až k přední černé kuchyni.

Středověký dům měl podobu podsklepeného patrového jednotraktu s tradičním tříprostorovým členěním a byl s největší pravděpodobností vybaven loubím. Všechny prostory

Obr. 14: Jihlava, dům čp. 1320. Zadní díl domu v přízemí. Pohled na zazděný hrotitý pas na straně náměstí. Stav po vybourání příčky.

byly plochostropé. V patře se v předním díle asi nacházela roubená světnice, případně byla celá přední část domu dřevohliněná. Dřevěné mohlo být i předpokládáné loubí. V zadním domovním dílu byl kamenný blok komory. Pasy v zadní části přízemí snad tvořily brány plochostropého průjezdu, který byl neobvykle situován na straně dvora. Současně snad vynášely komorový díl domu.³¹⁾ Struktura kamenné zazdivky v patě pasu ve dvorním průčelí je vizuálně shodná s charakterem kamenného zdiva pasu i okolního zdiva středověkého dvorního průčelí. Rovněž je stejně jako okolní zdivo ožehnuta ohněm. Lze předpokládat, že v blíže neznámé době postihl dům požár, při němž shořely dřevěné stropy ve sklepe i v přízemí a předpokládáný přední roubený nebo dřevohliněný díl domu. Požár dům postihl až v době, kdy byl případný vjezd do domu ze dvora již zazděný.

Pokud pasy opravdu souvisely s průjezdem, pak by se jednalo o typologicky výjimečnou dispozici domu na úzké parcele, jehož průjezd zabíral celou šířku parcely a navíc se nacházel v zadním domovním díle.³²⁾ Na parcelu by se pak zajíždělo z hloubky bloku nejspíše z tehdy ještě ne zcela zastavěné postranní Špitálské ulice (nyní ul. Komenského).³³⁾

Obr. 15: Jihlava, dům čp. 1320. Zadní díl domu v přízemí. Pohled na zazděný hrotitý pas na straně náměstí. Stav před vybouráním příčky. V zazdivce pod pasem je odkládací výklenek.

Renesanční dům s dvoranou

Ve druhé polovině 16. století byla většina domů na náměstí podle dosavadních poznatků přestavěna a dle tradiční interpretace vlny přestaveb vyvolaly zejména požáry. V kronice Martina Leupolda z Löwenthalu je zaznamenán mimo jiné požár ze 7. srpna 1551, který údajně zničil celkem 150 domů ve městě a na Špitálském předměstí včetně tří bran a radnice.³⁴⁾ Právě s tímto požárem je spojována přestavba řady domů na náměstí včetně sousedního do-

mu č. 61.³⁵⁾ Je však otázkou, jak ničivý tento požár opravdu byl, jestli severní stranu tržiště či přímo dům č. 60 vůbec zasáhl a zda byl opravdu bezprostředním důvodem k radikálnějších úpravám. Smrkový trám stropu přední světnice prvního patra je totiž dendrochronologicky datován do roku 1576.³⁶⁾ Dům č. 60 byl tedy přestavěn až v poslední čtvrtině 16. století.

Pozoruhodná je konstrukce tohoto stropu, kterou zakrývalo novodobé podbití prkny omítnutými na rákos. Konstrukci nebylo při průzkumu možné zkoumat v celém rozsahu, ale pouze v sondách do tohoto podhledu. Sestávala z hustě kladených trámů orientovaných rovnoběžně s průčelím a spojovaných příčlemi hranolového průřezu 7 × 5 cm a délce 40 cm. Okosené konce příčlí byly zasunuty do trojbokých drážek v bocích stropnic

Obr. 16: Jihlava, dům čp. 1320. Zadní díl domu v přízemí. Pohled na zazděný hrotitý pas na straně dvora. Stav po vybourání příčky.

Obr. 17: Jihlava, dům čp. 1320. Světlík vestavěný do renesanční dvorany.

tak, že přibližně licují s dolní stranou trámů. Mezery vyplňoval hliněný výmaz se slámou, který snad tvořila povřísla namočená v hliněné maltě. Je možné, že v původní podobě byly příčle povříslsly omotány celé, strop byl omítnutý oličnou hliněnou omítkou a pohledově se ve světnici uplatňoval jako tomu bylo u podobné konstrukce popsané v domě čp. 138 v Domažlicích. Slaměný podklad i omítky mohly být odstraněny až při instalaci podhledu. Podrobná dokumentace stropu při stavbě v domě už provedena nebyla a jednoznačné závěry o pohledovém nebo nepohledovém provedení stropu dílčí poznatky neumožňují.³⁷⁾ Nad stropem pod prkny podlahy druhého patra byl zásyp z hrubých pilin a slaměné řezanky (?), který zřejmě sloužil jako tepelná izolace. Stejnou skladbu měly zřejmě původně také stropy přední a nejspíše i zadní světnice druhého patra. V přední světnici druhého patra se konstrukce s příčlemi zachovala rovněž zakrytá podhledem.³⁸⁾ V zadní světnici druhého patra byl nad novodobým podhledem tradiční, původně pohledový trámový strop se záklopem. Podle dendrochronologického datování byl osazen až po roce 1695.³⁹⁾

Při renesanční přestavbě byl dům s největší pravděpodobností zvýšen o druhé patro a zastřešen zaatikovou střechou sestávající ze dvou pultů skloněných ke střednímu úžlabí. Stopy po starém zastřešení se zachovaly na komíně zadní černé kuchyně. Průčelí byla pravděpodobně hladká. Můžeme se domnívat, že okenní otvory na hlavním i zadním průčelí měly kamenná ostění, protože byla druhotně použita jako stupně novodobého schodiště do předního sklepa. Na zadním průčelí zůstalo ostění osazeno u západního okna zadní světnice v prvním patře. Podstatné byly úpravy dispozice. Suterén byl rozšířen o zadní cihelný sklep. Přední sklep byl zaklenut jako dvoulodí valenými klenbami opřeny o dvouosou arkádu.⁴⁰⁾ Formát cihel se v obou prostorách mírně liší a nelze proto vyloučit možnou časovou prodlevu při přestavbě. Zatímco v zadním sklepě jsou v patě klenby o výšce 60 cm užity poměrně vysoké cihly ($16 \times 7,5 \times 31$ cm) a rozměry klenebních cihel výrazněji kolísají ($14,5 - 15 \times 5,5 - 6 \times 23,5 - 25$ cm), jsou arkády i klenby předního sklepa vyžděny z cihel jednotného formátu ($14,5 \times 6,5 \times 30,5$ cm). Předpokládaný průjezdný zadní díl domu byl tehdy již definitivně zrušen a nejpozději v této době zaklenut valenou klenbou. Ze dvora osvětlovalo prostor obdélné okénko s kamenným okoseným ostěním, z něhož se dochovalo zazděné torzo. V předním díle přízemí vznikla klenutá spodní síň s křížovou klenbou. Původní komora v patře byla prosvětlena velkými okny vybouranými ve dvorním průčelí. Okna byla opatřena kamenným ostěním s podokenní římsou. Místnost byla zaklenuta otevřenou klášterní klenbou s koutovými výsečemi. Zvláštní klenební schéma je podle posledních poznatků o jihlavských domech s vysokými síněmi typické pro klenby dvoran čtvercového i obdélného půdorysu, ale bylo dokumentováno i v domech, které dvorany neobsahují (např. svatojakubská fara čp. 54 na Lazebnické ul. č. 1).⁴¹⁾

V prostředním dílu domu byla v úrovni prvního patra za-

Obr. 18: Jihlava, dům čp. 1320. Zadní klenutá prostora v 1. patře. Stav po odstranění příčky.

ložena dvorana s horním osvětlením. Po jejím západním boku byly nad přístupovým ramenem schodiště z přízemí po stranách (rub klenby schodiště zde vystupuje nad podlahu prvního patra a je zakrytý dřevěným bedněním) situovány dvě černé kuchyně pro provoz předního a zadního dílu domu (v roce 1704 jsou v domě evidovány dva komíny). Ve druhém patře zprvu obíhala horní síň po třech stranách otevřená galerie, na niž vedlo dochované rameno schodiště. U předního dílu domu se na galerii nacházela černá kuchyně.⁴²⁾ Nad ní byl volný prostor a nad zaatikovou střechu zřejmě vystupoval zaklenutý zděný nástavec s okny ve stěnách, kterými byla síň shora osvětlena. Řešení vstupu do krovu není známo. Stávající rameno schodiště do podkroví s bedněným krytem nemohlo ústít na půdu v době existence zaatikové střechy se středním úžlabím.

Na vyobrazení domu z roku 1848, zachycujícím předání praporu Národní gardy 8. září, je dům zakreslen s barokní fasádou. Nad bosovaným parterem se třemi otvory, z nichž prostřední je klenutý, dělí fasádu dvě lizény. Z detailů jsou patrné nadokenní frontony ven otevíravých šestitabulkových dvoukřídlých oken a slepé okno snad kasulového tvaru v ose atiky nad svodem z úžlabí střechy. Při bližší neznámých barokních úpravách byla dvorana redukována vyzdáním vnitřních stěn na světlík. Galerie ve druhém patře byla zastropena v jednotné výšce s přední i zadní světnicí. Na starší řešení otevřené dvorany upomínají jen nápadně nízké bloky černé kuchyně a vyústění schodiště z prvního patra, které nedosahují výšky nového stropu. Komunikační prostory v prvním i ve druhém patře byly nepřímě osvětleny okny ve stěnách světlíku. Datování písemnými prameny nedoložené úpravy lze hypoteticky spojit s výměnou stropu zadní světnice ve druhém patře po roce 1695, kdy dům ještě drželi Weckerové z Roseneku. Světlík byl vystavěn ještě v době existence zaatikové střechy se středním úžlabím, která je na jeho stěně otištěna. Podle dendrochronologického datování došlo k výměně štítově orientované střechy za okapově orientovanou pultovou nad zadní částí domu krátce po ro-

Obr. 19: Jihlava, dům čp. 1320. Přední plochostropá světnice v 1. patře. Konstrukce stropu odkrytá v sondě do omítnutého podhledu. Detail trojboké drážky na boční straně stropního trámu. Vlevo nahoře je patrná izolační vrstva z hrubých pilin a slaměné řezanky.

Obr. 20: Jihlava, dům čp. 1320. Přední plochostropá světnice v 1. patře. Konstrukce stropu v sondě do omítnutého podhledu. Detail hranolových příčli mezi stropními trámy.

ce 1823 (dřevo těženo roku 1823), na straně náměstí však až v roce 1897 při úpravě hlavního průčelí (dřevo na přední krov káceno 1894).⁴³⁾ Novodobou proměnu domu dovršila tehdejší majitelka Anna Lukschová přefasádováním průčelí podle projektu městského stavitele Karla Wagnera. Atika byla podle protokolu stavební komise z 18. března 1897 snížena o 2, 5 m a starou zaatikovou střechu nahradil nový krov sedlové střechy. Při této příležitosti byly vyzdány nové protipožární boční štíty. Světlík byl podle projektu nadezdněn a v hřebeni střechy ukončen proskleným nástav-

cem.⁴⁴⁾ Stavební vývoj domu uzavřely ve 20. století užitočné úpravy v letech 1931, 1948 a 1963.⁴⁵⁾

Na základě raně novověké přestavby lze dům řadit k typu renesančního domu s vysokou síní či dvoranou, který se v minulých letech v Jihlavě opět dostal do centra pozornosti jako domněle autochtonní forma spojená se soukenickým řemeslem.⁴⁶⁾ Podobně jako u jiných přestavěných středověkých domů byla dvorana založena až v úrovni patra a starší dispozice přízemí zůstala nedotčena. Doba výstavby domů s dvoranami v Jihlavě byla vymezena přibližně léty 1566 až 1593 podle dochovaných letopočtů v domech čp. 1333 a čp. 1623. Datování velké většiny domů však vychází jen z rozboru slohových detailů. V případě domu čp. 1320 poskytlo dendrochronologické datování stropu světnice v prvním patře po boku dvorany exaktní určení doby výstavby dvorany krátce po roce 1576.

POZNÁMKY

- 1) K topografii středověké Jihlavy srov. poprvé souhrnně F. Hoffmann, Jihlava v husitské revoluci. Havlíčkův Brod 1965, zvl. s. 25n.
- 2) Jako *Melzer Haus* je důsledně uváděn při všech majetkových převodech a jako sladovnický je v katastru označen i nejstarší známý majitel domu z roku 1669. Várečné právo bylo vykoupeno v roce 1856 (viz níže). Dům je rovněž zapsán v nejstarším seznamu jihlavských sladovnických domů z roku 1779. Viz M. Ebel, Poznámky k cenám jihlavských domů v polovině 18. století a jejich vztah k profesi majitele, Jihlavská archivní ročenka 2–3, 2000–2001, s. 100–109, zvl. s. 105–108.
- 3) A. Vošahlík, K počátkům stavebního vývoje měšťanských domů v Jihlavě, Památky a příroda 6, 1981, s. 449–470.
- 4) J. Muk – E. Krepčíková, Jihlava. Regulační plán historického jádra města. SHP blok č. 14, rkp. SÚRPMO Praha 1991, nestr.
- 5) P. Borský, Dům čp. 1320 na Masarykově nám. č. 60 v Jihlavě. Stavebněhistorický průzkum, rkp. Brno 2005 (ve spolupráci s Archaia Brno, o. p. s.). Stručný přehled stavebního vývoje domu byl publikován v roce 2006. Viz P. Hejhal – P. Holub – P. Hrubý – D. Merta, Měšťanská zděná zástavba středověké Jihlavy (k současnému stavu poznání), in: Forum urbes mediae aevi III. Vrcholné středověké zděná měšťanská architektura ve střední Evropě. Sborník příspěvků z konference FUMA konané 14.–16. 4. 2004. Brno 2006, s. 190–229, zvl. s. 206–207.
- 6) Popsán je stav před rekonstrukcí, který odpovídá použitému zaměření Stavoprojektu Jihlava z roku 1987 (uloženo v archivu Stavebního úřadu MÚ Jihlava u čp. 1320).
- 7) F. Hoffmann, Místopis města Jihlavy v první polovině 15. století. Jihlava 2004, zvl. s. 162.
- 8) V roce 1538 se připomíná Jakub Wecker a v roce 1628 lékař Johann Wecker. K rodu srov. Státní okresní archiv Jihlava (dále SOKA Jihlava), Sbírka rukopisů, rkp. 151, Johann Heinrich Marzay, Vestigia nobilitatis Iglavenae seu insignia gentilitia virorum nobilium...1771, fol. 113b–114a, heslo Wecker von Roseneck a Z. Jaroš, Jihlavská měšťanská heraldika (IV. část), Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských, 9, 1994, s. 61–106, zvl. s. 86 a 87, znak č. 96 na s. 104.
- 9) Moravský zemský archiv Brno (dále MZA Brno), fond D 2 Rektifikační akta, Nr. 473.
- 10) Johann Ludwig Wecker byl členem městské rady čtrnáct let. Poprvé je uveden jako její člen k 19. říjnu 1688, kdy je v radní knize č. XII označen jako *novicius*. Jako radní se mimo jiné zasloužil o obnovu městského opevnění po třicetileté válce. Dne 31. října 1689 svědčil jako majitel dnešního domu čp. 1320 na smlouvě o prodeji sousedního domu na nároží Špitálské (nyní Komenského) ulice (tj. Masarykovo nám. 61). Viz SOKA Jihlava, Archiv města Jihlavy (dále cit jako AmJ) – Městská správa do roku 1848, inv. č. 13, Městská kniha radní XII, fol. 306b a 307b.
- 11) Dne 30. ledna 1689 se jako strahovský novic zříká otcovského dědictví ve prospěch kláštera. Viz SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 406 Pamětní kniha soukromoprávních záležitostí, fol. 267–268.
- 12) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 407 Grundbuch III, fol. 236–237. Ve smlouvě je dům situován mezi dům Vraždovský (tehdejší čp. 492) a Wodernbornovský (tehdejší čp. 490). Jind-

- řich Karel Wecker vlastnil od 18. listopadu 1698 už jeden dům v nedaleké Saské ulici. Viz SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 407 Grundbuch III, fol. 2. Jindřichovou manželkou byla Apolena Františka rozená ze Slavíkovy. Viz SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 409 Grundbuch V, fol. 769.
- 13) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 102 Camin – Register, fol. 26a. Další zde zapsaný *Weckerisches Haus*, který platil ze tří komínů, se nacházel ve zmíněné Saské ulici mezi Mansakem (?) a Johannem Bartolomějem Zinlackem.
 - 14) Franz Josef Wecker vlastnil domek na jihlavském předměstí. Zemřel před 31. prosincem 1746 a zanechal vdovu Antonii rozenou Kasanovovou, znovu provdanou Pechovou a sirotky Josefa a Alžbětu. Jejich poručníkem byl notář Jan Matyáš Esser. Viz SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 409 Grundbuch V, fol. 769, smlouva z 31. 12. 1746.
 - 15) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 409 Grundbuch V, fol. 652. Dům je ve smlouvě lokalizován mezi domy pana von Griefslau a Josefa Zebo von Breitenau.
 - 16) MZA Brno, fond E 67 Matriky, inv. č. 6 474, sňatek 28. října 1737.
 - 17) MZA Brno, fond D 2 Rektifikační akta, Nr. 473.
 - 18) MZA Brno, fond B 1 Gubernium, inv. č. 1 139, sign. F 11, kart. 512 z 12. 6. 1750. K rozboru pramene M. Ebel, o. c. v pozn. 2.
 - 19) Zmínka o obrazech a zbraních v soupisu majetku potvrzuje vysoký sociální status rodiny. K sociální stratifikaci měšťanů na základě soupisu movitého majetku srov. V. Bůžek – H. Bůžková – J. Stejskalová, Měšťanské domácnosti v předbřlohorských jižních Čechách. (Prameny, metody, stratifikace), Jihočeský sborník historický 59, 1990, s. 65–80.
 - 20) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 411 Grundbuch VII, fol. 193–195. Prezentováno až 17. 11. 1767, zaknihováno 5. 2. 1768. Dům je lokalizován mezi domy Ernsta Bernera a Josefa Mentze. Byl zatížen pohledávkou Matěje Habermanna ve výši 158 zl. 53 kr. a Adama Habermanna ve výši 154 zl. 49 kr. 2 den.
 - 21) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 414 Grundbuch X, fol. 518.
 - 22) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 414 Grundbuch X, fol. 520–521. Strmý nárůst ceny domu oproti roku 1763 zřejmě souvisí se zavedením konvenční měny v roce 1750. Odhad v roce 1763 byl asi vyčíslen ještě v moravských zlatých, byť v zápisech z let 1763 i 1794 není výslovně uvedena měna.
 - 23) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 416 Grundbuch XII, fol. 331–332. V hotovosti složili 5 175 zl.
 - 24) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa do roku 1848, inv. č. 441 Grundbuch XX, čp. 447. Je možné, že doplatek z roku 1802 nebyl do převodu v roce 1845 stále uhrazen. Kateřina Křížová je jako majitelka zapsána i v pozemkové knize. Viz Katastrální úřad Jihlava, Pozemková kniha k. ú. Jihlava – vnitřní město, č. kn. vložky 483, dům čp. 1320, č. parcely 2 769 (dříve 623).
 - 25) Tamtéž.
 - 26) Národní památkový ústav, ú. o. p. Brno, Archiv Památkového úřadu pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně, sign. P 101/55 a P 102/55.
 - 27) O domě č. 60 na náměstí se zmiňuje Václav Mencl nejasným popisem: „...Dům na náměstí č. 60 měl krátký plochostropý mázhaus, z něhož vpravo vybíhal valeně klenutý průjezd; v mázhausu jsou dvě pole renesanční křížové klenby...“. Viz V. Mencl, Městské domy ve Znojme, Jihlavě a Telči, in: K. Chamonikola (ed.), Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550. Díl II. Brno. Katalog výstavy MG v Brně. Brno 1999, s. 57–70, zvl. s. 65–66. B. Samek v soupisu památek popisuje pouze sousední domy č. 57 a 61. Viz B. Samek, Umělecké památky Moravy a Slezska. 2. svazek (J / N). Praha 1999, s. 78.
 - 28) Suterén dřevěného domu ze 13. století v místě mladšího sklepa kamenného byl zachycen archeologickým výzkumem v roce 2004 na parcele radnice č. 1 a 2 ve východní frontě náměstí. Dřevěné stavby 13. století byly zachyceny i přímo na náměstí. Viz P. Hejhal – P. Hrubý, Dřevěná architektura 13. století v Jihlavě, Pelhřimově a Humpolci, in: Forum urbes mediae aevi II. Sborník příspěvků z konference FUMA konané 16.–18. 4. 2003. Brno 2005, s. 126–145, zvl. s. 131. A. Vošahlík datuje nejstarší kamenné domy na náměstí do 60. let 13. století. Nárůst zděných staveb spojuje s vydáním stavebního řádu v roce 1270 s přesahem do první třetiny čtrnáctého století. Jak podotknuto výše, průzkumy domů se omezily na východní a západní frontu náměstí. Z neznámých důvodů autor tvrdí, že strana severní a jižní je určena již domy z 15. a 16. století. Viz A. Vošahlík, o. c. v pozn. 3, zvl. s. 454 a 465.
 - 29) Podle A. Vošahlíka byla loubí identifikována u domů č. 1 (v jižním ze tří domů na parcele současné radnice loubí o hloubce 500 cm), č. 7 (loubí zazděno kolem 1480), č. 31 (hloubka loubí 370 cm při šířce domu 11 m a délce 17 m), č. 39 (hloubka loubí 240 cm), č. 44 (hloubka loubí 200 cm), č. 47 a 48. Tvrzení o rušení loubí před rokem 1400 opřel A. Vošahlík o vyobrazení města na fresce v chóru minoritského kos-

- tela P. Marie znázorňující přepadení Jihlavy roku 1402. Loubí je vyobrazeno pravděpodobně jen u tří domů ve východní frontě náměstí, které F. Hoffmann naposled identifikoval jako domy na parcele nové radnice a sousední dům bekyň. Viz I. Hlobil – F. Hoffmann, Barokní freska přepadení Jihlavy roku 1402 v minoritském kostele. Kopie veduty z doby před rokem 1436, *Umění* 51, 2003, s. 147–157. A. Vošahlík napopak obloky vyložil jako průčelí místností s roubenou valenou klenbou. Viz A. Vošahlík, o. c. v pozn. 3, zvl. s. 457.
- 30) Ve výše uvedené stručné publikaci stavebního vývoje domu jsou pasy mylně označeny za cihelné konstrukce. Viz P. Hejhal – P. Holub – P. Hrubý – D. Merta, o. c. v pozn. 5, s. 207.
- 31) Neforemný výklenek v patě klenby na západní straně prostory sloužil možná jako sedile, jehož zděný ústupek dosud kryje prkno.
- 32) Pro takovou dispozici bylo navrženo označení „průjezdový dům na úzké parcele“. Viz P. Hejhal – P. Holub – P. Hrubý – D. Merta, o. c. v pozn. 5.
- 33) K takové úvaze srov. D. Novotná, Bloky městských domů v Jihlavě a Znojme. Postřehy k proměně provozního uspořádání v domovním bloku, in: *Sborník 6 / 2008. Funkční a prostorové uspořádání budov. Sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 5.–8. 6. 2007 v Litomyšli*. Praha 2008, s. 229–234.
- 34) M. Leupold von Löwenthal, Chronik der königlichen Stadt Igau (1402–1607), in: Ch. d'Elvert (ed.), Mährische und Slesische Chroniken. 1. Theil. Brünn 1861, s. 102.
- 35) B. Samek, o. c. v pozn. 27, s. 78.
- 36) J. Kyncl, Znalecký posudek č. 373–05/05. Uloženo v archivu zpracovatele.
- 37) Z publikovaných dokladů takové konstrukce v měšťanském prostředí je znám pouze jediný, a to v goticko-renesančním domě čp. 138 v Domažlicích, který v roce 1975 popsal J. Muk: „...Trámy kladené napříč sně nedoplňoval obvyklý překenný záklop, nýbrž záklop snížený, konstrukce ze štípaných olšových (?) příclí, zapuštěných dřátovitě zahrobenými konci do trojúhelných drážek v bocích trámů. Příclí byly zasouvány do trámů současně s obalujícími provazci slámy namočenými v hliněné maltě, čímž vznikla kompaktní, formálně nespálná konstrukce. Tato byla bezprostředně po vložení omítnuta hliněnou maltou, vytaženou při okrajích do větší tloušťky až ke spodním licům trámů. Podhled záklopu byl proto lehce vzduť, celek připomínal novodobou konstrukci do travers...Podhled v celém rozsahu včetně trámů, patrně snad s výjimkou průvlaku, byl natřen vápenným nátěrem.“ Viz J. Muk ml., Dvě kapitoly z dějin historického domu v Domažlicích, Památková péče 35, 1975, s. 200–207, zvl. s. 202. Strop J. Muk datoval obecně do „doby renesance“. Nákres řezu konstrukcí převzal J. Škabrada, Konstrukce historických staveb. Praha 2003, s. 101. Obdobnou skladbu vykazuje strop opatského sálu v prelaturě cisterciáckého kláštera v Oseku z doby po roce 1765 s nástrojním malbou. Viz J. Čoban, Dřevěné konstrukce stropů a nosné omítky maleb v reprezentačních sálech barokních staveb, *Technologia artis* 1, 1990, s. 33–36, zvl. s. 36.
- 38) Zde nebylo dendrochronologické datování provedeno, protože strop byl rozsáhle napaden dřevomorkou.
- 39) Viz J. Kyncl, Znalecký posudek č. 403–18/06. Uloženo v archivu zpracovatele. Vzorky z tohoto stropu byly odebrány dodatečně v průběhu rekonstrukce domu.
- 40) Řešení připomíná dvoudolní suterény v Táboře z doby po roce 1532. Viz J. Muk, Stavebně historický výzkum tábořského podzemí, *Průzkumy památek* 1, 1994, č. 2, s. 5–14, ke srovnání s Jihlavou zvl. s. 11.
- 41) M. Hauserová, Jihlavské renesanční domy s dvoranou. Grantový projekt MK ČR PK 99 P04 PP041, rkp. Praha 2001, nestr. přílohy. Kořeny této klenební formy nalézají na šlechtických stavbách v okolí Jihlavy v Sádce a v Brtnici nebo na zámku Police (o. Třebíč), které byly přestavovány od 60. let 16. století.
- 42) Podobné byly černé kuchyně vestavěny na otevřenou galerii druhého patra domu čp. 1622 na Husově ul. č. 10. Viz M. Hauserová, o. c. v pozn. 41, nestr. přílohy a P. Borský, Dům čp. 1622 na Husově ul. č. 10 v Jihlavě. Stavebněhistorický průzkum, rkp. Brno 2007.
- 43) J. Kyncl, Znalecký posudek č. 373–05/05. Uloženo v archivu zpracovatele.
- 44) SOKA Jihlava, AmJ – Městská správa od roku 1849, Archiv Stavebního úřadu, složka čp. 1320.
- 45) V červnu 1931 stavitel Gustav Lang provedl zajišťovací statické práce v suterénu a v přízemí. Adaptoval také ve dvoře stavbu neznámé funkce (možná starou sladovnu) na prádelnu. Ve druhém pololetí roku 1948 přesunul obchodník Josef Sagner prádelnu do podkrovní podle projektu stavitele Jana Kubáta. V roce 1963 byl odstraněn předložený starý výkladec a parter byl upraven pro prodejnu Supraphon. Viz Archiv Stavebního úřadu MÚ Jihlava, čp. 1320 a Národní památkový ústav, ú. o. p. Telč, spisovna, složka rejstř. č. 4877/A-46.
- 46) K nové diskuzi srov. I. Žlúva, „Domové jsou v něm velmi pěkně vysta-

vení...“, *Antique* 5, 1998, č. 7/8, s. 42–43; I. Žlúva, Dva jihlavské halové domy, 55. Bulletin Moravské galerie v Brně, 1999, s. 101–104; M. Hauserová – I. Ebelová, Renesanční domy s dvoranami v Jihlavě a jihlavští soukeníci, *Jihlavská archivní ročenka* 1, 1999, s. 109–112; M. Hauserová, Domy s vysokými síněmi, in: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference „Dějiny staveb 2001“*. Plzeň 2001, s. 53–60; M. Hauserová, Jihlavské renesanční domy s dvoranou. Grantový projekt MK ČR PK 99 P04 PP041, rkp. Praha 2001; M. Hauserová, Jihlavské renesanční domy s horním osvětlením vysokých síní, *Jihlavská archivní ročenka* 2–3, 2000–2001, s. 73–99.

DAS HAUS NR. 1320, MASARYKOVO NÁM. 60 IN JIHLAVA

Das Haus Konstr.-Nr. 1320 steht in der nördlichen Front des Masarykovo (Oberen Markt-) Platzes in Jihlava (Iglau), seit Mittelalter des Iglauer Hauptforums. In den letzten Jahrzehnten erfolgte die stufenweise historische Bauforschung der Häuserblöcke entlang der Marktplatzfluchten. 1991 wertete man die Bauentwicklung des nördlichen Häuserblocks aus, aber das Haus Nr. 1320 wurde aus unbekannten Gründen aus der Auswertung ausgeschlossen. Erst 2005 bei der Rekonstruktion des Hauses erforschte man das Haus separat; diese Bauforschung ergab den vorliegenden Beitrag.

Das unterkellerte dreigeschossige, 23,5 m lange Reihenhause wurde auf dem in die Blocktiefe nordöstlich orientierten schmalen Grundstück erbaut (Breite der Marktplatzflucht 8 m, in der Blocktiefe 6,8 m). Die Eintraktanordnung ist in allen Geschossen dreiteilig gegliedert. Das zum Teil gewölbte Untergeschoss besteht aus dem zweischiffigen Vorder- und dem einräumigen Hinterkeller. Die Keller sind über gewölbte Hälse aus dem gemeinsamen Treppenabsatz in der Anlagenmitte zugänglich. Im Erdgeschoss befindet sich eine viereckige, in zwei Jochen kreuzgratgewölbte Halle. Von der Halle ist mittels einer neuzeitlichen Trennwand ein Gang zur Treppe in die Obergeschosse abgetrennt. In den Hinterteil des Hauses führt an der Treppenseite ein tonnengewölbter Flur. Den gewölbten Hinterteil des Hauses beschränken an seinen Stirnseiten spitze Gurtbogen in Gestalt der Blendarkade. Die Räume im ersten und zweiten Obergeschoss dienten zum Bewohnen und waren geheizt. Im ersten Obergeschoss befindet sich an der Marktplatzseite eine flachgedeckte Stube und der hintere Raum ist mit Klostergewölbe mit Eckkappen gewölbt. Die Stuben im zweiten Obergeschoss sind flachgedeckt. Im mittleren Hausteil befindet sich eine hohe, ursprünglich bis über das Dach ragende Halle. An ihrer Westseite über der Ausmündung der Treppe vom Erdgeschoss lokalisierte man zwei, die seitlichen Wohnsektionen beheizende Rauchkuchen. Die Treppe zum zweiten Obergeschoss führt weiter in einem Arm bei der Saalhinterwand. In der Höhe des zweiten Obergeschosses umlief eine mit Gurtbogen getragene Galerie drei Seiten des Saals. Die offene Halle wurde nachträglich zum ummauerten Lichtschacht reduziert. In der erhaltenen Gestalt ist das Haus mit einem niedrigen traufseitig orientierten Satteldach überdacht. Eine Abbildung aus dem Jahr 1848 nahm die historische Gestalt des Hauses mit Barockfassade und Attika vor der alten Überdachung mit Dachkehle in der Mitte auf. Die giebelorientierten Dächer in der Stadt wurden im Laufe des 19. Jahrhunderts allmählich umgestaltet. Der dendrochronologische Datierung gemäß wurde das Dachwerk über dem Hinterteil des Hauses kurz nach 1823 errichtet. Das Holz für das vordere Dachwerk wurde 1894 gefällt. Die Dachänderung hängt mit der Neugestaltung der Hauptfassade nach dem Entwurf des Stadtbaumeisters Karl Wagner aus dem Jahr 1897 zusammen.

Das Grundstück war seit Mittelalter bebaut. Als der älteste Teil erscheint der vordere, ursprünglich einräumige Keller mit Zugang aus der Parzellentiefe. Nachträglich wurde er um die Tiefe des verschwundenen Laubengangs in der Richtung zum Marktplatz erweitert. Mittelalterlichen Ursprungs ist weiter das Umfassungsmauerwerk im Erdgeschoss außer der Hauptfassade und die spitzen steinernen, den Hinterteil des Hauses beschränkenden Gurtbogen. Im Obergeschoss erhielten sich vom mittelalterlichen Haus die Mauern der hinteren Stube. Der mittelalterliche Bau besaß die Gestalt eines unterkellerten zweigeschossigen Eintrakthauses mit der traditionellen Dreiraumgliederung. Höchstwahrscheinlich war es mit dem Laubengang ausgestattet. Alle Geschosse waren flachgedeckt. Im Obergeschossvorderteil befand sich wohl die Block-

stube, event. der ganze Vorderteil war in Holzlehmkonstruktion und auch die vermutete Laube mag hölzern gewesen sein. Den Hinterteil bildete der steinerne Block der Kammern. Die Gurtbogen des Hinterteils bildeten wohl Tore des flachgedeckten durchfahrbaren, ungewöhnlich an der Hofseite situierten Flurs. In einem solchen Fall möge es sich um eine typologisch rare Anlage eines Durchfahrthauses auf einem schmalen Grundstück handeln, dessen Durchfahrt die ganze Grundstückbreite einnahm und das sich im Parzellenhinterteil befand. Die Zufahrt zur Parzelle führte aus der Blocktiefe möglicherweise von der seitlichen Spital-, jetzt Komenského Gasse. Die Gurtbogen mögen aber auch nur den gemauerten hinteren Obergeschossteil getragen haben. Es lässt sich laut Feuerspuren am Mauerwerk der mittelalterlichen Hausteile samt dem Keller vermuten, dass das mittelalterliche Haus in der näher unbekannten Zeit vom Brand betroffen war.

Im letzten Viertel des 16. Jahrhunderts wurde das Haus umgebaut. Es wurde dabei höchstwahrscheinlich um das zweite Obergeschoss erhöht und mit zwei Pultdächern mit der Kehle in der Mitte hinter der Attika überdacht. Die Fassaden waren wohl glatt. Man kann vermuten, dass die Fensteröffnungen der vorderen sowie der hinteren Fassade mit Steingewänden versehen wurden. Eines von solchen blieb an der hinteren Fassade beim westlichen Fenster vom 1. Obergeschoss erhalten. Wesentlich waren die Änderungen der Anlage. Das Kellergeschoss wurde um den hinteren Keller aus Ziegeln erweitert. Der ursprüngliche Keller wurde zweischiffig mit Tonnengewölben mit Kappen über zweiachsiger Arkade gewölbt. Im Erdgeschossvorderteil entstand die untere gewölbte Halle. Die ursprüngliche Kammer im Obergeschoss wurde zur gewölbten Lichtstube umgestaltet. Ihr offenes Klostergewölbe mit Eckkappen ist in Jihlava typisch für die Wölbung der Hallen quadratischen sowie rechteckigen Grundrisses, es wurde aber auch in Häusern ohne solche Zentralhallen dokumentiert. In der Vorderstube erhielt sich die mit Untersicht unterzogene Balkendecke merkwürdiger Konstruktion. Sie besteht aus dicht gelegten, zur Fassade parallelen Balken, die mit 40 cm langen Querhölzern rechteckigen Durchschnitte 7×5 cm verbunden sind. Die gekanteten Querholzenden waren in dreieckige Schlitz an den Balkenseiten so eingeschoben, dass sie annähernd mit der unteren Balkenseite gleich sind. Die Fugen sind mit strohenthaltendem Estrich ausgefüllt, wohl mit den in der Lehmmasse eingetunkten Strohbinden. Eine ähnliche Konstruktion wurde beim Bürgerhaus bislang nur in einem renaissance-gotischen Haus in Domazlice (Taus) beschrieben.

Durch den Umbau entstand ein Haus mit der hohen Halle im Mittelteil der alten Anlage. Ähnlich wie bei anderen umgebauten mittelalterlichen Häusern wurde die Halle erst in der Höhe des ersten Obergeschosses angelegt und die mittelalterliche Erdgeschossanlage blieb unversehrt. Der Ausbau der Häuser mit den Hallen in Jihlava erfolgte annähernd zwischen den Jahren 1566-1593 und die Datierung der großen Mehrheit der Häuser kommt aus der Analyse der Stildetails heraus. Im Haus Nr. 1320 ergab die dendrochronologische Datierung der Stubendecke im ersten Obergeschoss eine genaue Bestimmung der Bauzeit der Halle kurz nach 1576. Die gleiche Konstruktion hatten wohl auch die Decken der vorderen sowie der hinteren Stube im zweiten Obergeschoss. In der hinteren Stube des zweiten Obergeschosses erhielt sich oberhalb der modernen Untersicht die traditionelle, laut der dendrochronologischen Datierung nach 1695 entstandene Balkendecke mit Einschubplatten. Im 17. und 18. Jahrhundert gehörte das Haus den geadelten Iglauer Bürgern Wecker von Rosenek, die die Renaissance-Halle wohl schon gegen Ende des 17. Jahrhunderts bei den Umgestaltungen der Interieurs zum Lichtschacht umgewandelt haben.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Jihlava (Iglau), Haus Konstr.-Nr. 1320. Rekonstruktion der Bebauung der Stadt innerhalb der Stadtmauer in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts nach F. Hoffmann. Haus Nr. 1320 ist wohl mit der Lokalität Nr. 94 im IV. Stadtviertel identisch (übernommen aus: F. Hoffmann, s. Anm. 2, Abbildung auf der S. 426).

Abb. 2: Jihlava, Haus Nr. 1320. Häuserblock an der Marktplatznordseite, Identifikationsskizze der Mappe des Stablen Katasters, 1835. Haus Nr. 1320 mit

der älteren Hausnummer 491 bezeichnet (MZA Brno [Mährisches Landesarchiv Brünn], Archivfond D 9, Inv.-Nr. 1 075, Mappe Nr. 845, Karton 210). Abb. 3: Jihlava, Haus Nr. 1320. Graphische Darstellung der Überreichung des Nationalgarde-Banners am 8. September 1848. Im Hintergrund die Marktplatznordseite mit dem Haus Nr. 1320, das mit der Attika vor dem Dach mit der Kehle in der Mitte abgebildet ist. Die Barockfassade mit dem bosstierten Parterre war von Lisenen und Fensteraufsätzen gegliedert (Muzeum Vysočiny Jihlava, Graphische Sammlung, Inv.-Nr. 15 137).

Abb. 4: Jihlava, Haus Nr. 1320. Marktplatznordseite mit dem Haus Nr. 1320 mit der Attika und Barockfassade, nicht datierte Postkarte aus dem 19. Jahrhundert (Muzeum Vysočiny Jihlava, Fotothek, Inv.-Nr. 32 579).

Abb. 5: Jihlava, Haus Nr. 1320. Das verwirklichte Projekt der neuen Hauptfassade und des Vorderhaus-Dachstuhls vom Stadtbaumeister Karl Wagner, März 1898 (SOkA Jihlava, AmJ – Městská správa od roku 1849, Archiv stavebního úřadu [Staatliches Bezirksarchiv Jihlava, Archiv der Stadt Jihlava – Stadtverwaltung seit 1849, Bauamtsarchiv], Nr. 1320).

Abb. 6: Jihlava, Haus Nr. 1320. Marktplatznordseite mit dem Haus Nr. 1320 nach der Fassadenumgestaltung, Ausschnitt aus der Postkarte aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts (Muzeum Vysočiny Jihlava, Fotothek, ohne Inv.-Nr.).

Abb. 7: Jihlava, Haus Nr. 1320. Kellergrundriss mit Auszeichnung der Bauphasen. Dunkelgrau – hypothetisch mittelalterliches Mauerwerk, hellgrau – Renaissance-mauerwerk (wohl um 1576), schraffiert – Barockkonstruktionen (wohl Ende des 17. Jahrhunderts). Zustand vor der neuzeitlichen Rekonstruktion laut Aufnahme von Stavoprojekt Jihlava aus d. J. 1987 (Bearbeitung und Digitalisierung L. Sedláčková, 2010).

Abb. 8: Jihlava, Haus Nr. 1320. Erdgeschossgrundriss mit Auszeichnung der Bauphasen. Dunkelgrau – hypothetisch mittelalterliches Mauerwerk, hellgrau – Renaissance (wohl um 1576), schraffiert – Barockkonstruktionen (wohl Ende des 17. Jahrhunderts).

Abb. 9: Jihlava, Haus Nr. 1320. Grundriss vom 1. Obergeschoss mit Auszeichnung der Bauphasen. Dunkelgrau – hypothetisch mittelalterliches Mauerwerk, hellgrau – Renaissance (wohl um 1576), schraffiert – Barockkonstruktionen (wohl Ende des 17. Jahrhunderts).

Abb. 10: Jihlava, Haus Nr. 1320. Grundriss vom 2. Obergeschoss mit Auszeichnung der Bauphasen. Dunkelgrau – hypothetisch mittelalterliches Mauerwerk, hellgrau – Renaissance (wohl um 1576), schraffiert – Barockkonstruktionen (wohl Ende des 17. Jahrhunderts).

Abb. 11: Jihlava, Haus Nr. 1320. Vorderkeller. Eingangshals mit einem Block des älteren Gewändes an der westlichen (linken) Seite in der Halsausmündung im Keller (alle Fotos P. Borský, 2005).

Abb. 12: Jihlava, Haus Nr. 1320. Vorderkeller. Stirnwand an der Marktplatzseite und Vorderteil der eingebauten Arkade. Die Bogenspanne entspricht wohl der vermuteten Breite des aufgehobenen Laubengangs. Das Mauerwerk der Fassade mit einem hohen Anteil von Ziegeln unterscheidet sich von den sichtbaren Teilen der Seitenwände und weist keine Brandspuren auf.

Abb. 13: Jihlava, Haus Nr. 1320. Hinterkeller. Stirnwand an der Hofseite.

Abb. 14: Jihlava, Haus Nr. 1320. Erdgeschoss, Hinterteil des Hauses. Vermauerter spitziger Gurtbogen an der Seite zum Marktplatz. Zustand nach dem Abriss der Querwand.

Abb. 15: Jihlava, Haus Nr. 1320. Erdgeschoss, Hinterteil des Hauses. Vermauerter spitziger Gurtbogen an der Seite zum Marktplatz, Zustand vor dem Abriss der Querwand. In der Vermauerung unter dem Bogen eine Ablegensche.

Abb. 16: Jihlava, Haus Nr. 1320. Erdgeschoss, Hinterteil des Hauses. Vermauerter spitziger Gurtbogen, Hofseite. Zustand nach dem Abriss der Querwand.

Abb. 17: Jihlava, Haus Nr. 1320. Der in die Renaissancehalle eingebaute Lichtschacht.

Abb. 18: Jihlava, Haus Nr. 1320. 1. Obergeschoss, hintere gewölbte Kammer. Zustand nach dem Abriss der Querwand.

Abb. 19: Jihlava, Haus Nr. 1320. 1. Obergeschoss, vordere flachgedeckte Stube. Die in einer Sonde in die verputzte Untersicht sichtbare Deckenkonstruktion. Detail des dreiseitigen Falzes an der Deckenbalkenseite. Links oben die Isolierschicht aus groben Holzsägespänen und dem Häcksel deutlich.

Abb. 20: Jihlava, Haus Nr. 1320. 1. Obergeschoss, vordere flachgedeckte Stube. Deckenkonstruktion in einer Sonde in die verputzte Untersicht. Detail der viereckigen Querhölzern zwischen den Deckenbalken.

(Übersetzung J. Noll)